

ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ
ΣΙΚΕΛΙΚΟ ΕΙΔΥΛΛΙΟ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΣΩΤΗ ΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ

Σικελικό ειδύλλιο

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

Θέση υπογραφής δικαιούχου/ων δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας
εφόσον η υπογραφή προβλέπεται από τη σύμβαση.

Στη Φράνκα Βιόλα από το Άρκαμου

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη Ελληνική Λογοτεχνία

Πεζογραφία – 504

Σώτη Τριανταφύλλου, *Σικελικό ειδύλλιο*

Υπεύθυνος έκδοσης: Κώστας Γιαννόπουλος

Επιμέλεια, διορθώσεις: Ιωάννα Ανδρέου

Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης

Copyright © Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη)

και Σώτη Τριανταφύλλου, 2021

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Μάιος 2021

KET Δ467 ΚΕΠ 361/21

ISBN 978-960-16-9284-5

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΔΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΥΤΣΕΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> · e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

*Για να αποφευχθεί κάθε διαφορούμενο και παρεξηγήσεις,
προειδοποιώ τον αναγνώστη ότι ο πρωταγωνιστής δεν
είναι αυτοβιογραφούμενο πρόσωπο και η Σικελία που
τον πλαισιώνει και τον συνοδεύει είναι η Σικελία από
καθαρή τύχη. Επειδή το όνομα Σικελία ηχεί καλύτερα
στ' αυτιά μου από την Περσία ή τη Βενεζουέλα.
Κατά τ' άλλα, φαντάζομαι πως όλα τα χειρόγραφα
βρέθηκαν σ' ένα μπουκάλι.*

Έλιο Βιττορίνι, Σικελικοί διάλογοι, 1941

Κοντσέττα

Το απομεσήμερο που πυροβόλησαν τον Λούκα Ντε Ματέις στον επαρχιακό δρόμο για την Πιανούρα Γκράντε, περνούσε απ' το τρίστρατο ο Τονίνο, μαζί με το γαϊδουράκι του. Ο γαΐδαρος, που ο Τονίνο τον είχε βαφτίσει Καρμελόνε από το όνομα του διάσημου ποδοσφαιριστή Καρμέλο ντι Μπέλλα, ήταν φορτωμένος με δυο σακιά πατάτες. Τον πέτυχε μια σφαίρα, μπορεί και δύο. Όχι τον γαΐδαρο· τον Τονίνο: ο γαΐδαρος σώθηκε· οι καρμινιέροι τον έφεραν πίσω στο χωριό και τον παρέδωσαν στη μάνα του νεκρού. Ήταν η δεύτερη μέρα του Πάσχα του '57· 21 Απριλίου. Λίγες ώρες νωρίτερα άγνωστοι δολοφόνησαν τον συνδικαλιστή Καλότζερο Λαουρίνι, που ζούσε από χρόνια στο Παλέρμο, αλλά είχε πάει στην Πιανούρα Γκράντε για τη Μεγάλη Εβδομάδα — εμείς, στο χωριό, γι' αυτόν τον φόνο μάθαμε την επόμενη μέρα: οι εφημερίδες αργούν νά 'ρθουν στο Ριβοντόρο· το υπεραστικό που τις φέρνει περνάει δυο φορές την εβδομάδα. Τις υπόλοιπες μέρες κάνει στάση στη δημοσιά, πέντε

Τα πρόσωπα και η ιστορία που αφηγούμαι σ' αυτό το βιβλίο είναι φανταστικά. Περίπου.

χιλιόμετρα έξω απ' το χωριό, και συνεχίζει μέχρι την Καλτανισσέττα. Στις περασμένες περιφερειακές εκλογές είπαν πως θα φτιάξουν τον δρόμο, προς το παρόν όμως είναι χωματόδρομος και το κομμάτι στην περιοχή της λίμνης είναι δύσβατο· οι ντόπιοι τον λένε κακοστρατιά: σ' αυτόν τον χωματόδρομο βρέθηκε ο Ντε Ματέις, τρυπημένος από σφαίρες μέσα στο Φιατάκι του, κι ο Τονίνο, μισοθαμμένος κάτω απ' τις πατάτες, αιμόφυρτος κι αυτός. *Mortissimo*, πολύ νεκρός, όπως είπαν οι Ριβοντοραίοι. Όσο για το Φιατάκι, ήταν ζωγραφισμένο σαν σικελικό κάρο, λουλουδάκια και φιγούρες σε παρδαλά χρώματα. Είτε ο Ντε Ματέις είχε ζωγραφίσει το αυτοκίνητο μοναχός του μόλις μια μέρα νωρίτερα, είτε το είχε αναθέσει σε καλλιτέχνη κάρων. Κανείς μας δεν είχε προλάβει να το δει τρικολόρε σαν σικελικό αραμπά.

Ήταν διπλή δολοφονία που έγινε τριπλή. Τον Λαουρίνι τον πυροβόλησαν τη νύχτα του Πάσχα λίγο μετά την Ανάσταση, σ' ένα λιθόστρωτο δρομάκι της Πιανούρα Γκράντε· δεν ξέρω λεπτομέρειες. Λένε πως χρησιμοποίησαν δίκαννο, από εκείνα που έχουν οι χωρικοί για να σκοτώνουν λύκους — ο Λαουρίνι γύριζε στο σπίτι του κρατώντας το αναμμένο κερί της Ανάστασης. Ακόμα και οι φήμες κυκλοφορούν με καθυστέρηση· ο κόσμος στο Ριβοντόρο, και ίσως σ' ολόκληρη τη δυτική Σικελία, φοβάται να μιλήσει — δηλαδή φοβάται να μιλήσει δυνατά, γιατί από ψιθύρους και μουρμουρητά άλλο τίποτα. Ο Ντε Ματέις μού είχε πει πως, απ' όλους τους Ιταλούς, οι Πιεμοντέζοι, οι Σαρδήνιοι κι εμείς οι Σικελιοί

μιλάμε χαμηλόφωνα· όχι επειδή έχουμε καλούς τρόπους —δεν έχουμε—, αλλά επειδή είμαστε καχύποπτοι και ύποπτοι· ψιθυρίζουμε, είπε ο Ντε Ματέις, σαν τον χρυσοχόο που πασάρει στον πελάτη ένα χαλίκι για πολύτιμο λίθο. Γι' αυτό το μόνο που ξέρω είναι πως ο Λαουρίνι ήταν κομμουνιστής που προσπαθούσε να οργανώσει τους αγρότες, αλλά δεν είμαι σίγουρη για ποιο σκοπό. Όταν γίνονται συγκεντρώσεις στις πλατείες και βγάζουν λόγους οι συνδικαλιστές, ο θείος Βίτο λέει: «Μα τι θέλουν επιτέλους; Έγινε ή δεν έγινε η αγροτική μεταρρύθμιση;». Κι απαντάει μοναχός του: «Έγινε! Δεν επρόλαβε να την κάμει ο Μουσσολίνι —πώς να προλάβει αφού τον εφάγατε;— αλλά έγινε· τα λατιφούντια εκόπησαν εις φέτας ωσάν ναπολετάνικη πίτσα!». Ο θείος Βίτο ήταν και παραμένει μεγάλος θαυμαστής του Μουσσολίνι, οπότε δεν μπορείς να του έχεις εμπιστοσύνη. Απ' όσα λέει, σε καθαρευουσιάνικα ιταλικά της Φλωρεντίας, δεν βγάζω άκρη ποιος έχει δίκιο και ποιος άδικο, αλλά συνήθως νομίζω πως άδικο έχει ο θείος Βίτο.

Θα μάθαινα περισσότερα για τον θάνατο του Τονίνο, που ήταν συγχωριανός μας, αν υπήρχε κάτι να μάθω — αλλά δεν υπήρχε τίποτα: ο Τονίνο έφερνε πατάτες απ' το χωράφι για να τις ψήσει η μάνα του στον φούρνο. Κανονικά, ο Τονίνο, που ήταν ενάμιση χρόνο μεγαλύτερός μου, έπρεπε να υπηρετεί στον στρατό, πήρε όμως απαλλαγή επειδή τον καιρό του πολέμου είχε περάσει φθίση· και παρότι φαινόταν μια χαρά από υγεία, του 'χε κολλήσει η ρετσινιά του χτικιάρη. Αν τον είχαν δεχτεί

φαντάρο, τώρα θα ζούσε. Στη φωτογραφία που είδα στην εφημερίδα «Η ώρα» στο περίπτερο της πλατείας Βιττόριο Εμανουέλε, ήταν πεσμένος μπρούμυτα ανάμεσα στις πατάτες· κι ο Λούκα Ντε Ματέις έμοιαζε σαν να 'χε αποκοιμηθεί στο τιμόνι· το πουκάμισό του ήταν καταματωμένο και το αυτοκίνητο γεμάτο τρύπες: φαινονταν μαύρες ανάμεσα στα πολύχρωμα σχέδια της λαμαρίνας. Οι εφημερίδες ήταν κρεμασμένες με μανταλάκια· οι Ριβοντοραίοι δεν τις αγοράζουν, τις ξεφυλλίζουν όρθιοι. Οι περισσότερες είναι αθλητικές, αλλά για δυο τρεις μέρες μετά τις δολοφονίες ακόμα και οι αθλητικές είχαν στην πρώτη σελίδα «τα αιματηρά γεγονότα στο Ριβοντόρο και στην Πιανούρα Γκράντε».

Φωτογραφία του νεκρού Λαουρίνι δεν είδα· ίσως αυτό το πτώμα να ήταν υπερβολικά άσχημο θέαμα. Η «Ωρα» είχε μια ολοσέλιδη φωτογραφία του όταν ήταν ζωντανός, με φόντο έναν μισογκρεμισμένο τοίχο όπου ήταν γραμμένο το σύνθημα ΣΤΕΓΗ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ, ΓΗ ΓΙΑ ΟΛΟΥΣ. Θυμάμαι πως σκέφτηκα ότι η μαφία δεν τσιγκουνευόταν τις σφαίρες — κανείς όμως δεν μιλούσε για τη μαφία· έλεγαν «τον πυροβόλησαν», «βρέθηκε το πτώμα», «πήγε σαν το σκυλί στ' αμπέλι», χωρίς να κάνουν νύξη για τους ενόχους. Η τοπική εφημερίδα, ο «Κήρυκας», είχε τίτλο ΜΑΤΩΜΕΝΟ ΠΑΣΧΑ· δεν ξέρω τι έγραφε το άρθρο από κάτω· μπροστά στο περίπτερο στέκονταν ένα σωρό Ριβοντοραίοι και διάβαζαν την εφημερίδα ψιθυρίζοντας μεταξύ τους. Δεν μπόρεσα να πλησιάσω για να διαβάσω κι εγώ. Κι εξάλλου έχω

μυωπία, ή κάποια άλλη πάθηση των ματιών, και δεν καλοβλέπω από μακριά. Από κοντά όμως βλέπω.

Οι Ριβοντοραίοι αναρωτιούνταν τι σκάρωνε ο Ντε Ματέις στον δρόμο για την Πιανούρα Γκράντε «μέρα μεσημέρι» δεύτερη μέρα του Πάσχα, λες κι υπάρχει νύχτα μεσημέρι, ή λες και το Πάσχα πρέπει να μένεις κάπου ακίνητος, αλλιώς πας φιρί φιρί να σε φάνε λάχανο. Ο Ντε Ματέις, που έτυχε να τον γνωρίσω —δούλεα καθαρίστρια στο αστυνομικό τμήμα— και που ο θάνατός του μου προκάλεσε βαθιά δυστυχία, δεν έμενε ποτέ ακίνητος, γι' αυτό, όπως είπαν, «το 'φαγε το κεφάλι του». Για τον Τονίνο είπαν ότι ήταν «η κακιά η ώρα», ότι το παιδί παραήταν άτυχο και κρίμα· ήθελα να φωνάξω σε όλους ότι δεν ήταν η τύχη που τον είχε σκοτώσει, ούτε ότι ο Τονίνο ήταν άτυχος από γεννησιμιού του μόνο και μόνο επειδή είχε κάποτε αρρωστήσει από φθίση. Άτυχος είναι όποιος πεθαίνει απ' τη φθίση, όχι όποιος γίνεται καλά. Κι εξάλλου, τα περασμένα Χριστούγεννα, ο Τονίνο είχε κερδίσει χίλιες λίρες στο Προπό, στην τόμπολα ή στο παιχνίδι με τους αριθμούς: δεν ήταν πολλά λεφτά, έδειχναν όμως πως ήταν τυχερός με τον τρόπο του. Έλεγε πως έπαιζε Προπό για να σώσει την οικογένειά του από τη φτώχεια. Και μια άλλη φορά πριν από πολύ καιρό, ένα πρωί που βάδιζε στο χωράφι πίσω απ' τον γάιδαρο —όχι τον Καρμελόνη, έναν άλλον—, γλίτωσε από νάρκη. Η νάρκη έσκασε κάνοντας κομματάκια τον γάιδαρο, το παιδί όμως σώθηκε. Μετά απ' αυτό το περιστατικό, μας έλεγαν να

προσέχουμε τις νάρκες στα χωράφια. Πώς να τις προσέχουμε; Χρειαζόμασταν γάιδαρο να πηγαίνει μπροστά.

Στην κηδεία του στο κοιμητήριο της Ιερής Καρδιάς, ο νονός του μας είπε δυο λόγια σαν νεκρολογία· πως, όταν ήταν μικρότερος, η μάνα του του έφτιαχνε κάθε πρωί τη χωρίστρα λες και ήταν Κυριακή — το πρωί πήγαινε στο πατατοχώραφο καθαρός και καλοχτενισμένος και το βράδυ γύρναγε βρόμικος και αναμαλλιασμένος. «Καλό παιδί» ψιθύριζε το εκκλησίασμα «όταν ήταν μικρός μοίραζε τις εφημερίδες που έφερνε το υπεραστικό». Αλλά, εκτός απ' τη μάνα του που οδυρόταν κι ήθελε να πέσει στον τάφο, οι περισσότεροι έδειχναν αφηρημένοι· είχαν άλλες σκοτούρες. Ο Ντε Ματέις έλεγε πως από μας τους Σικελούς λείπει η συμπόνια κι ότι για τη σκληρότητά μας δεν φταίει η φτώχεια αλλά το σκοτάδι της ψυχής μας. Είχα τυφλή εμπιστοσύνη στον Ντε Ματέις· έλεγε πράγματα που δεν είχα ξανακούσει και που έβγαζαν νόημα αν τα καλοσκεφτόσουν.

Στην κηδεία του Τονίνο το μυαλό μου ήταν περισσότερο στον Ντε Ματέις παρά στον Τονίνο. Καθώς άκουγα ό,τι έλεγαν οι συγχωριανοί μας —«αμαρτία να σκοτώνεται ο κόσμος ανήμερα του Πάσχα» και «πω πω, χρονιάρα μέρα...»— φανταζόμουν τον Ντε Ματέις να καγχάζει: «Όστε το να σε σκοτώνουν τις υπόλοιπες μέρες δεν πειράζει και τόσο... Ευπνήστε, μωρέ! Ευπνήστε! Ο εικοστός αιώνας έχει φτάσει, έχει περάσει κιόλας ο μισός, κι εσείς ζείτε ακόμα στον δέκατο ένατο!».

Ας αρχίσω όμως απ' την αρχή· όχι ότι αυτά τα γεγονότα είναι το τέλος — είναι μάλλον η μέση. Θα αρχίσω απ' την αρχή. Όταν μπορέσω. Δεν μπορώ ακόμα, γιατί σκέφτομαι τους φόνους· αναρωτιέμαι αν ισχύει τελικά αυτό που λένε στη Σικελία, ότι η αληθινή δικαιοσύνη βγαίνει απ' την κάννη της λουπάρας.* Ίσως οι μεγαλύτεροι σε ηλικία να έχουν συνηθίσει τους σκοτωμούς, αλλά όταν έγιναν αυτοί οι τρεις, το Πάσχα του 1957, εγώ ήμουν μονάχα δεκαεφτά χρονών — όχι ότι στη διάρκεια της μικρής μου ζωής δεν είχαν συμβεί σκοτωμοί· είχαν· αλλά δεν είχε πεθάνει κανένα αγαπημένο μου πρόσωπο.

Πριν από καμιά δεκαριά χρόνια, όταν πήγαινα στο δημοτικό, είχαν δολοφονήσει έναν δημοσιογράφο από την «Ωρα» καταμεσής στην πλατεία Πίου XII και το σχολείο έκλεισε για τρεις μέρες. Κανείς δεν τον έκλαψε εκείνον τον άνθρωπο· η θεία Σεραφίνα έλεγε ότι «όποιος ανακατεύεται με τα πίτουρα τον τρώνε οι κότες», πράγμα παράξενο γιατί η θεία χώνει παντού τη μύτη της και οι κότες δεν την έχουν φάει. Όταν αρραβωνιάστηκε η ξαδέρφη μου η Μαρία-Γκράτσια, ακολουθούσε τους αρραβωνιασμένους παντού: μπροστά πήγαινε η Μαρία-Γκράτσια με τον Μικέλε, ο ένας δίπλα στον άλλο χωρίς να αγγίζονται ποτέ, κι από πίσω πήγαινε η θεία Σεραφίνα, όπως ο Τονίνο με τον γάιδαρο στο χωράφι με τις

* Κυνηγετικό όπλο με προιονισμένη κάννη με το οποίο παλιότερα σκότωναν λύκους.

νάρκες — αν και η θεία Σεραφίνα είχε βλέμμα καταχθόνιο, ενώ ο καημένος ο Τονίνο δεν είχε. Η θεία Σεραφίνα δεν με τρομάζει πια, αλλά παλιότερα μου έκοβε το αίμα: τη θυμάμαι να κυκλοφορεί με μια αρμαθιά κλειδιά στη ζώνη λες και θα μας έκλεινε όλους σε κελιά. Στη Μαρία-Γκράτσια και σε όλες εμάς τις ανιψιές της φερόταν όπως φέρονται στα οικόσιτα ζώα — και λίγα λέω, γιατί στα κατσίκια δεν δίνεις μπούφλες, ούτε τα αποκαλείς συφορισμένα.

Το αποτέλεσμα ήταν να φύγουν από το Ριβοντόρο η Μαρία-Γκράτσια με τον Μικέλε και να ρίξουν μαύρη πέτρα: δεν έρχονται ούτε τα Χριστούγεννα, ούτε το Πάσχα. Πάντως, η θεία υπερηφανεύεται ότι δεν άφησε τον Μικέλε να πιάσει το χέρι της Μαρία-Γκράτσια πριν από τον γάμο· όσο για τα υπόλοιπα μέρη του σώματος, δεν έμπαινε καν θέμα. Δεν βρίσκω και τόσο σπουδαίο κατόρθωμα να εμποδίσεις κάποιον να πιάσει ένα χέρι. Ο Ντε Ματέις έλεγε πως εμείς οι Σικελοί καμαρώνουμε για όσα θα 'πρεπε να ντρεπόμαστε κι επειδή δεν ξέρουμε τίποτα πέρα απ' το νησί μας νομίζουμε πως η ζωή είναι κακιά, ψυχρή κι ανάποδη σ' ολόκληρο τον κόσμο. Αλλά αυτό δεν ισχύει. Για να παρηγοριούνται οι Ριβοντοραίοι λένε ότι υπάρχουν και χειρότερα· κι ότι, ορίστε, στο Παλέρμο και στο Κορλεόνε γίνονται πολύ περισσότερες δολοφονίες. *Meno male, meno male*,* επαναλαμβάνουν αναστενάζοντας με ψεύτικη ανακούφιση. Εγώ λέω πως

* Πάλι καλά, πάλι καλά.

ίσως να υπάρχουν χειρότερα, αλλά σίγουρα υπάρχουν και καλύτερα.

Πεθαίνοντας ο Ντε Ματέις, ο αρχικαραμπινιέρος που ήρθε από τη Χερσόνησο για να μας βοηθήσει, άφησε πίσω του μισοτελειωμένες δουλειές με τη μαφία κι ένα μπομπινόφωνο γεμάτο εξομολογήσεις. Κι όπως έμαθα από τον караμπινιέρο Καπουάνα, στο δωμάτιό του στη Βία Καβούρ υπήρχε ένα κουτί γεμάτο γράμματα σε κάποια Ρομπέρτα και σε μια μικρή βιβλιοθήκη με συρταρωτό τζάμι ένας ογκώδης τόμος για την εκτροφή και την εκπαίδευση των γερακιών.

Λούκα Ντε Ματέις

Πλάκα έχει το μπομπινόφωνο· το αγόρασα για να μαγνητοφωνώ τις σκέψεις μου. Δεν υπάρχει κανείς για να τις ακούσει κι ούτε έχω καμιά όρεξη για συναναστροφές. Πιστεύω ότι τέτοια μαραφέτια θα μας βοηθήσουν στη συλλογή αποδείξεων για τα εγκλήματα της μαφίας. Προτού επιστρέψω στη Σικελία το καλοκαίρι του '55, εργάστηκα για πέντε χρόνια στη Ρώμη, στην Αντιτρομοκρατική, στο Γραφείο Πληροφοριών — το επίσημο όνομα της υπηρεσίας δεν είναι «αντιτρομοκρατική», αλλά αυτή είναι η αποστολή της. Ερευνούσαμε το οργανωμένο έγκλημα: λίγοι μιλούσαν ανοιχτά για τη μαφία· δεν ξέραμε τίποτα, είχαμε μονάχα υπόνοιες, μερικές από τις

οποίες δεν τολμούσαμε ούτε να τις εκφράσουμε. Είχε η μαφία σχέσεις με τη Χριστιανοδημοκρατία; Υπήρχε μία μαφία ή πολλές μαφίες που είχαν μοιράσει μεταξύ τους τη Χερσόνησο και τη Σικελία; Μήπως θα ήταν σκόπιμο να στρέψουμε τη μία μαφία εναντίον της άλλης; Αν δεν βρούμε κάποιον από μέσα, κάποιον πληροφοριοδότη έτοιμο να μας μιλήσει για όλα, είτε επειδή μετάνιωσε και θέλει να πάει στον Παράδεισο, είτε γιατί έχει λόγους να εκδικηθεί, θα παραμείνουμε στο σκοτάδι. Πίστευα, πιστεύω, πως πρέπει να πάρουμε τη μαφία στα σοβαρά, όπως η μαφία παίρνει στα σοβαρά τον εαυτό της.

Κοντσέττα

Οι Ριβοντοραίοι φοβούνται τους μαφιόζους, τους συμπαθούν όμως περισσότερο απ' τους καραμπινιέρους — μερικοί, λέει ο πατέρας, πιστεύουν ότι η μαφία δεν υπάρχει, ότι είναι παραμύθι όπως η πριγκίπισσα με το αγριοπερίστερο ή ο Νικόλας που τον καταράστηκε η μάνα του και μεταμορφώθηκε σε ψάρι. Παράξενο, άνθρωποι που βλέπουν παντού πλεκτάνες, όπως εμείς εδώ στη Σικελία, να μην πιστεύουν ότι η μαφία υπάρχει πραγματικά. Μερικοί λένε πως πρόκειται για μυστική στοά, για μια αδελφότητα όπως οι μασόνοι που αυτοαποκαλούνται «Ελεύθεροι Υιοί του Ορέτο»· δεν έχω ιδέα τι είναι αυτό. Ο Ορέτο πάντως είναι ποτάμι· το ξέρω γιατί στη γέφυ-

ρα του Ορέτο οι Ερυθροχίτωνες του Γκαριμπάλντι πολέμησαν για πρώτη φορά τον στρατό του Φραγκίσκου των Δύο Σικελιών. (Του Φραγκίσκου του δεύτερου νομίζω, γιατί υπήρχε και πρώτος.) Τέλος πάντων, πολλοί πιστεύουν ότι η μαφία βρίσκεται παντού και πουθενά, σαν τον Θεό· κι ότι, όπως ο Θεός, βασίζεται στην πίστη. «Και σιχαίνεται την έρευνα» έλεγε ο Ντε Ματέις, που πάσχιζε ν' αποκαλύψει τα εγκλήματά της και το πλήρωσε με τη ζωή του.

Ο πατέρας πίστευε και πιστεύει πως οι μαφιόζοι είναι ένα μάτσο ζεβζέκηδες. Έτσι, όταν κάποιος γίνεται *mortissimo*, είτε με σφαίρα όπως συνηθίζεται εδώ στην ενδοχώρα, είτε με πνιγμό όπως είναι το συχνότερο στα παράλια, οι περισσότεροι λένε «το 'φαγε το κεφάλι του». Δεν μπορείς να φας το κεφάλι σου, μπορείς όμως να το κρατάς στα χέρια: έχω ακούσει πως τον παλιό καιρό η μαφία αποκεφάλιζε τα πτώματα κι άφηνε τα κομμένα κεφάλια στα γόνατά τους. Ύστερα, οι μαφιόζοι απέκτησαν ημιαυτόματα όπλα — δεν ξέρω πού τα βρήκαν· από τον πόλεμο ίσως— κι άρχισαν να σκοτώνουν με δαύτα. Όταν ήμουν μικρή και παίζαμε στο χωράφι, η μάνα μάς έλεγε να προσέχουμε μη φάμε καμιά αδέσποτη· όπως συνέβη με τον Τονίνο. Πώς να προσέχουμε δηλαδή; Ήταν ζήτημα καθαρής τύχης.

Όλοι ήξεραν ποιος, ποιοι, είχαν σκοτώσει τον Ντε Ματέις, τον Λαουρίνι και τον Τονίνο — κι ο θείος Βίτο αναρωτιόταν τι θα γίνει επιτέλους με τους συμμορίτες που λημεριάζουν στους λόφους ανάμεσα στο Παλέρμo

και το Τράπανι: Πού είναι το κράτος; Πού είναι η αστυνομία; Στην κηδεία του Τονίνο ψιθύρισε στον πατέρα σκύβοντας στ' αυτί του: «Πάντως, Πέππε, η αλήθεια να λέγεται... Επί Μουσσολίνι ήμασταν καλύτερα· δεν είχαμε κηδείες κάθε μέρα», κι ο πατέρας έκανε μια χειρονομία, «Άσε μας, ρε Βίτο...». Ο θείος Βίτο επέμεινε: «Ο Ντούτσε κρέμαγε τους εγκληματίες, είχαμε το κεφάλι μας ήσυχο, δεν κλειδώναμε τις πόρτες...». Ο πατέρας δεν θέλει πια ν' ακούει για τον Μουσσολίνι, αλλά ξέρω ότι, προτού γεννηθώ, είχε πείσει τη μάνα να δώσει τη βέρα της στο κράτος: ο Μουσσολίνι ζητούσε τις χρυσές βέρες σαν οβολό για την πατρίδα κι η μάνα έδωσε τη δικιά της παρόλο που ήταν ασημένια.

Στην πομπή πίσω απ' το φέρετρο, τους κοίταξε ειρωνικά κάποιος που δεν είχα ξαναδεί: «Μερικοί εδώ στη Σικελία, κουμπάροι» είπε «πεθαίνουν για την ελευθερία, άλλοι για ένα ψάρι που δεν σερβιρίστηκε στην ώρα του». Νομίζω πως αναφερόταν σ' ένα φονικό πριν από ένα δυο χρόνια: ο υπενωμοτάρχης είχε σκοτώσει τη γυναίκα του με το υπηρειακό πιστόλι γιατί αργούσε να του σερβίρει το δείπνο. Η υπόθεση δεν είχε συζητηθεί πολύ, είτε γιατί οι περισσότεροι πίστευαν ότι οι τεμπέλες πρέπει να τιμωρούνται, είτε επειδή συνέβη μια Κυριακή που ήταν όλοι απασχολημένοι με τον ποδοσφαιρικό αγώνα Ριβοντόρο-Καμποφορίνο. Τον υπενωμοτάρχη τον μετέθεσαν στη Σαρδηνία. Εγώ νομίζω ότι οι άνθρωποι, όλοι οι άνθρωποι, πεθαίνουν για το τίποτα — όχι ότι ζητάει ποτέ κανείς τη γνώμη μου.

Αλλά ας αρχίσω απ' την αρχή. Στην πραγματικότητα, δεν θέλω να αφηγηθώ τα γεγονότα της ζωής μου, αλλά όσα συνέβησαν προτού δολοφονηθεί ο Ντε Ματέις — και κάτι από τη ζωή μου με το οποίο συνδέθηκε ο Ντε Ματέις.

Ο Ντε Ματέις δεν κηδεύτηκε στο Ριβοντόρο· καλύτερα: αν τον έβλεπα στο φέρετρο, θα ήταν αβάσταχτο για μένα. Όχι μόνο γιατί θα κείτονταν νεκρός σ' ένα φέρετρο που ίσως είχε φτιάξει ο ίδιος ο πατέρας — είναι ξυλουργός—, αλλά γιατί στο Ριβοντόρο όλοι τον κακολογούσαν: οι μαφιόζοι και οι υποτακτικοί τους επειδή είχε, έλεγαν, αποστολή εναντίον των «ανδρών με τιμή»· οι υπόλοιποι επειδή είχε παραμελήσει τις ζωοκλοπές, τις απάτες στη χαρτοπαιξία και τις κτηματικές διενέξεις — επειδή είχε έμμονη ιδέα με τη μαφία και δεν τον ενδιέφεραν οι καθημερινές παρανομίες. Οι κομμουνιστές, αν και δεν είναι πολλοί στο Ριβοντόρο, τον κατηγορούσαν επειδή κάποτε στη Μόντενα, όταν ήταν μαρεσάλος,* η αστυνομία πυροβόλησε τους απεργούς της χαλυβουργίας — άλλοι λένε ότι ήταν οι εργάτες της αυτοκινητοβιομηχανίας Μαζεράτι που είχαν κάνει κατάληψη στο εργοστάσιο— κι ότι παρ' όλα αυτά μας τον πάσαραν στη δυτική Σικελία για παιδί του λαού και μάλιστα του πολύπαθου Μετσοτζόρνο. Στην τοπική εφημερίδα έγραφαν ότι ο Ντε Ματέις είχε ζήσει το μεγαλύτερο μέρος της ζωής του στον Βορρά κι ότι ήταν υπεύθυνος «για τη

* Βαθμός του στρατού και της αστυνομίας.

σφαγή της Μόντενα»· κι ότι επιπλέον είχε έρθει στο Ριβοντόρο με τη στήριξη του δημάρχου, που από σοσιαλιστής έγινε χριστιανοδημοκράτης κι ύστερα ξανάγινε σοσιαλιστής, με μεγαλύτερο ενθουσιασμό αυτή τη φορά, αλλά δεν ξέρουμε τι θα γίνει του χρόνου. Ο δήμαρχος του υποσχέθηκε ασφαλείς συνθήκες εργασίας που δεν θα είχε ούτε στο Παλέρμο, ούτε στο Κορλεόνε, ούτε στην Καλτανισσέττα: σ' αυτές τις πόλεις, οι δήμαρχοι, οι δικαστές και οι κομματάρχες δεν ήθελαν να μπλέξουν σε σταυροφορίες κατά της μαφίας, είτε από λιποψυχιά, είτε επειδή ήταν μαφιόζοι οι ίδιοι. Εξάλλου, όλοι αυτοί οι τοπικοί δημογέροντες άλλαζαν απ' τη μια χρονιά στην άλλη όπως οι πρωθυπουργοί και οι πρόεδροι. «Μόνο στο Ριβοντόρο επικρατεί σταθερότητας» είχε πει ο Αντρέα Πιτρέ, που είναι δήμαρχος από το 1946· δεν ξέρω τίποτα για το έργο του, ξέρω όμως ότι παίζει ακορντεόν και τραγουδάει με μελωδική φωνή σικελικές ταραντέλες. Λέει πως έχει καλλιτεχνική ιδιοσυγκρασία και ταλέντο στη ζωγραφική. Ίσως γι' αυτό τον ψηφίζουν. Ο πατέρας πετάει σπόντες ότι μάλλον τον σιγοντάρει η μαφία: λέει πως, αν ο Πιτρέ ήταν εχθρός της μαφίας, θα τον είχαμε θάψει και δαύτον.

Τη μεθεπομένη της τριπλής δολοφονίας, βγήκε ο ντελάλης με το τζιπάκι της δημαρχίας και κάλεσε τον κόσμο σε συγκέντρωση στην πλατεία Πάπα Πίου XII κάτω απ' το ρολόι, όπου ο δήμαρχος είπε μπροστά σε καμιά σαρανταριά άτομα, ανάμεσα στα οποία ήταν και ο θείος Βίτο, ότι «η αιματοχυσία δίνει δικαιώματα στους

συκοφάντες της Σικελίας» και πως έχουμε βγάλει το κακό όνομα όχι μόνο στην Ιταλία αλλά στον κόσμο ολόκληρο. Ο θείος Βίτο είπε: «Ααααα, εκλαμπρότατε, κάποτε εβλέπαμε τη Νάπολη, το Μπάρι και το Παλέρμο ως το τρίγωνον της δυνάμεως και της λάμπφως, και ορίστε πού εκαταντήσαμε... Δεν έχομε ούτε λεφτά, ούτε μυαλό» – κι ο κόσμος τον χειροκρότησε. Αυτά μας τα είπε ο ίδιος, οπότε δεν τα πιστέψαμε εκατό τοις εκατό. Στο τέλος της συγκέντρωσης, ο δήμαρχος έπαιξε στο ακορντεόν τον εθνικό ύμνο, που δεν ταίριαζε στην περίπτωση: δεν ξέρω πώς είναι οι εθνικοί ύμνοι άλλων χωρών, ο δικός μας πάντως ταιριάζει σε γλέντια και πανηγύρια.

Όπως είπα, η δολοφονία του Ντε Ματέις έγινε πρωτοσέλιδο – οι εφημερίδες είχαν τίτλους με μεγάλα χοντρά γράμματα: ΦΤΑΝΕΙ ΠΙΑ ΤΟ ΛΟΥΤΡΟ ΑΙΜΑΤΟΣ!, Ο ΝΤΕ ΜΑΤΕΙΪΣ ΠΡΟΣΤΙΘΕΤΑΙ ΣΤΑ ΘΥΜΑΤΑ ΤΗΣ ΜΑΦΙΑΣ και ΗΡΩΕΣ ΣΤΟΝ ΑΓΩΝΑ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΜΑΦΙΑΣ – αλλά ο «Κήρυκας του Ριβοντόρο» έκανε νύξη για την αλαζονεία του και για τα παράξενα χόμπι του, σαν να υπονοούσε ότι η μαφία τον σκότωσε για τα χόμπι του. Επιπλέον, ο «Κήρυκας» δεν είχε σωστές πληροφορίες· έγραφε πως ο Ντε Ματέις, «ο εκ Μεσσίνας ορμώμενος», ασχολούνταν με την ιχθυολογία, με τα αβυσσαία ψάρια, ενώ στην πραγματικότητα παρατηρούσε τα πουλιά· το πέταγμα τους, τις διαδρομές τους, το πού έχτιζαν τις φωλιές τους. Έβγαζε φωτογραφίες με μια φωτογραφική μηχανή που κρατούσε στο χέρι – όχι σαν

εκείνη του πλανόδιου φωτογράφου— και τις τοποθετούσε σ' ένα τετράδιο που το ονόμαζε «λεύκωμα ορνιθολογίας». Δεν είχε καμιά σχέση με την ιχθυολογία, αν και πράγματι μια φορά μού είπε ότι μαζί με έναν παιδικό του φίλο είχαν δει στην παραλία της Μεσσίνας μια φάλαινα που είχε ξεβράσει η θάλασσα. Αλλά η φάλαινα δεν είναι ψάρι, είναι φάλαινα. Τον ρώτησα σαν χαζή: «Σαν το κήτος του Ιωνά;» κι απάντησε ότι δεν ήξερε τι είδους κήτος είχε καταπιεί τον Ιωνά, κι αν ήταν φυσητήρας όπως εκείνη που είχε βγει στην ξηρά απ' το Στενό της Μεσσίνας. Φυσητήρας: μου έκανε τρομερή εντύπωση αυτό το πελώριο ζώο.

Θέλω να πω με όλη αυτή τη φλυαρία ότι δεν παρατηρούσε ψάρια ή φάλαινες, παρατηρούσε πουλιά. Το χόμπι φαινόταν παράξενο στους Ριβοντοραίους, γιατί ο Ντε Ματέις δεν τα κυνηγούσε· δεν τα σκότωνε για να τα φάει· απλώς παρακολουθούσε το πέταγμα, το κούρνιασμα και τις συνήθειές τους. Έλεγε πως πολλοί άνθρωποι από τη Μεσσίνα έχουν αυτή την ιδιοτροπία: απ' το Στενό, εκεί που χωρίζονται τα νερά, περνάνε κάθε λογής αποδημητικά πουλιά· αρπακτικά και φοινικόπτερα· δεν μπορείς να μην τα προσέξεις. Οι κινήσεις τους σημαδεύουν το πέρασμα των εποχών.

Τώρα, λέω στον εαυτό μου πως ο Ντε Ματέις έφυγε, πως γύρισε στην Καλαβρία ή στον Βορρά, οδηγώντας το Φιατάκι του στην αυτοστράντα. Είναι πολλά όσα με παρηγορούν· προπάντων, με παρηγορεί τ' ότι τον σκότωσαν με σφαίρες· ίσως πέθανε ακαριαία. Έχω ακούσει

για αργούς και βασανιστικούς στραγγαλισμούς, για ασφυξία με πλαστικές σακούλες, για διαμελισμούς· για τους αποκεφαλισμούς που έλεγα πριν. Μερικές φορές, οι μαφιόζοι σκοτώνουν ανθρώπους θάβοντάς τους ζωντανούς κάτω από υγρό τσιμέντο, κι άλλοτε τους γδέρνουν σαν αρνιά. Είναι περισσότερα όσα με καταθλίβουν: ο Ντε Ματέις δεν ήθελε να γίνει ήρωας· έλεγε πως τα έθνη που έχουν ανάγκη από ήρωες είναι φρόκαλα.

Καμιά φορά ο Ντε Ματέις χρησιμοποιούσε λέξεις του Βορρά που μου ήταν τελείως άγνωστες αλλά τις έμαθα· όταν βρίσκω ευκαιρία, τις χρησιμοποιώ κι εγώ.

Είμαι αποφασισμένη: θ' αρχίσω την αφήγηση από την αρχή.

Λούκα Ντε Ματέις

Στην αστυνομία της Χερσονήσου, εμείς οι Σικελοί ήμασταν μετρημένοι στα δάχτυλα του ενός χεριού και μας θεωρούσαν παρακατιανούς: έλεγαν πως το νησί μας βρισκόταν υπερβολικά κοντά στην ακτή της Μπαρμαριάς· η ιστορία μας ήταν μια διαδοχή από βάσανα· η Σικελία είχε μείνει στην εποχή όπου στα δάση περιφέρονταν ακόμα νάνοι ελέφαντες. Πώς να διαφωνήσω; Είμαστε αγροίκοι· οι βεδουίνοι είναι πιο πολιτισμένοι από μας· παραπονιόμαστε πως η ζωή μάς έχει νικήσει και πως για όλα φταίνε οι ξένοι κατακτητές: Έλληνες,

Ρωμαίοι, Άραβες, Νορμανδοί, Ισπανοί και Γάλλοι· κάθε λυκόφως άφησε πίσω του ένα ίχνος από αίμα. Γι' αυτό μισούμε όλο τον κόσμο. Μας λείπει ο ανδρισμός και το θάρρος, μας περισσεύουν τα νταηλίκια και το θράσος. Οι Σικελοί ζουν σε φαντασιωτικά χαρέμια, αλλά στην πραγματική ζωή είναι είτε παντρεμένοι και κακογαμημένοι, είτε μόνοι κι αγάμητοι: Σικελοί Καζανόβες, ας γελάσω! Παραληρώ τώρα, το παραδέχομαι. Έχω τους λόγους μου: αυτές τις μέρες στο Τμήμα ασχολούμαστε με ένα ζευγάρι που κλέφτηκε· οι γονείς απαιτούν να τους επιστραφεί η νύφη. Κατέπλευσε στο Τμήμα ο πατέρας της, με ελλειμματική οδοντοστοιχία και ένα χρυσό δόντι, και μας φοβέρισε ότι θα τα κάνει όλα γυαλιά καρφιά· δεν νομίζω ότι συμβαίνουν τέτοια πράγματα σε άλλες χώρες. Με νευρίασε τόσο, ώστε απείλησα να τον συλλάβω, και τότε έγινε έξω φρενών και ούρλιαζε ότι είναι ξάδερφος του δημάρχου του Παλέρμο και θα δω τι θα πάθω. Ο δήμαρχος του Παλέρμο είναι μαφιόζος —ξεκάθαρα, όλοι το ξέρουν—, αλλά αν πάθω κάτι δεν θα το πάθω εξαιτίας του ντροπιασμένου Σικελού πατρός.

Κοντσέττα

Έχουν περάσει σχεδόν δυο χρόνια από τότε που ο Γκουίντο Κλέσερι ήρθε στο σπίτι το απομεσήμερο των Αγίων Πάντων και με βίασε κολλώντας με στον τοίχο και χτυ-

πώντας το κεφάλι μου στον σοβά. Και πάνω από ένας χρόνος απ' τη δολοφονία του Ντε Ματέις. Υπάρχουν μέρες που νομίζω πως μπορώ να αφηγηθώ τι συνέβη, και μέρες που δεν μπορώ. Πιστεύω ότι ο Ντε Ματέις πέθανε επειδή ζούσε σ' έναν δικό του κόσμο· τα πράγματα που τον ενδιέφεραν δεν ενδιέφεραν κανέναν άλλον.

Όλα έχουν αλλάξει από το Πάσχα του 1957 — σχεδόν όλα. Και παραλίγο να αλλάξουν ακόμα περισσότερα.

Λούκα Ντε Ματέις

Γεννήθηκα σε μια κατεστραμμένη πόλη: η Μεσσίνα είχε ισοπεδωθεί από τον μεγάλο σεισμό· ο πατέρας και τα τρία αδέρφια μου ήταν από τα θύματα των πρώτων ωρών· ο σεισμός μάς έπιασε στον ύπνο, τα χαράματα, λίγες μέρες πριν απ' την Πρωτοχρονιά. Λένε πως απ' τις παραμονές των Χριστουγέννων είχαν έρθει στη Μεσσίνα μουσικόφιλοι απ' όλη τη Σικελία για να δουν την Αϊντα στο θέατρο Βιττόριο Εμανουέλε: τα υπολείμματα της αριστοκρατίας, πρώην κόμητες, βαρόνοι και δούκες μαζί με τις κυρίες τους. Οι περισσότεροι θάφτηκαν προτού πεθάνουν. Εγώ δεν ξέρω πώς σώθηκα· ίσως με βούτηξε η μάνα και βγήκαμε τρέχοντας έξω απ' το ρημαγμένο σπίτι. Εκείνη δεν επέζησε: χάθηκε στον μετασεισμό του Ιανουαρίου του 1909· λέω «χάθηκε» γιατί, όπως πολλοί νεκροί εκείνης της θεομηνίας, δεν βρέθηκε

ποτέ· τη ρούφηξε η γη. Με μεγάλωσε η θεία Κόζιμα, που το σπίτι της άντεξε στους σεισμούς· δεν άντεξε στο πέρασμα του χρόνου — τώρα, απ' ό,τι έμαθα, είναι ερείπιο και στο εσωτερικό του έχει φυτρώσει ένα δέντρο.

Γλίτωσα απ' το ορφανοτροφείο, αλλά κι από μια Σικελή μάνα κι έναν Σικελό πατέρα αφέντη που θα 'πρεπε να υπακούω: Τίμα τον πατέρα σου και τη μητέρα σου και θα σ' αγαπάνε και οι πέτρες. Μετά τους σεισμούς, πολλά παιδιά τα έκλεισαν σε άσυλα στη Λομβαρδία· γλίτωσα κι απ' το άσυλο. Αλλά στη Μεσσίνα υπήρχε έλλειψη τροφής και φαρμάκων: όλα έλειπαν, τίποτα δεν μπορούσε να περάσει απ' το Στενό. Πριν απ' τους σεισμούς, στις πλατείες της Κατάνια φτεροκοπούσαν περιστέρια· μετά τους σεισμούς δεν έμεινε κανένα. Τα φάγαμε τηγανητά. Όσοι ήξεραν από γεύσεις είπαν πως το κρέας τους έμοιαζε με μπριζόλα.

Η θεία Κόζιμα πέθανε πρόπερσι σε προχωρημένη ηλικία· τα τελευταία χρόνια είχε έρθει στη Μόντενα — με μια βαλίτσα μόνο, τη ρόκα της και μια τουλούπα μαλλί — γιατί το σπίτι στη Μεσσίνα είχε ρημάξει και η ίδια χρειαζόταν φροντίδα. Φαντάζομαι πως, αν δεν έχουν μπει τσιγγάνοι στο σπίτι, θα υπάρχουν ακόμα εκεί μέσα τα φτωχικά της υπάρχοντα.

Η θεία Κόζιμα, και η Ρομπέρτα φυσικά, είναι η απόδειξη ότι δεν πεθαίνουν όλοι οι άνθρωποι γύρω μου — η Ρομπέρτα έλεγε πως ό,τι αγγίζω πεθαίνει· δεν μπορώ να την αδικήσω, αλλά δίκιο δεν έχει. Ρομπέρτα, έκανες λάθος να μ' αφήσεις. Δεν σε συγχωρώ. Κι όλ' αυτά

περί θανατίλας δεν είναι του επιπέδου σου· τα λένε οι κυράδες όταν κάθονται στα σκαλοπάτια και κακογλωσσεύουν τους γείτονες.

Μου έχει γίνει συνήθεια να φτιάχνω ένα νεγκρόνι κάθε βράδυ ακούγοντας ραδιοφωνικές εκπομπές. Όλη μέρα πίνω καφέδες και το βράδυ φτιάχνω κοκτέιλ. Τι θα 'λεγε άραγε η Ρομπέρτα;

Αχ, Ρομπέρτα. Όταν πίνω πάνω από δυο νεγκρόνια, μου 'ρχεται να σου τηλεφωνήσω.

Κοντσέττα

Με λένε Κοντσέττα Βιτάλε κι έχω γεννηθεί εδώ στο Ριβοντόρο, στη δυτική Σικελία. Ήμουν δεκάξι χρονών όταν άρχισε η ιστορία· τώρα είμαι σχεδόν δεκαεπτά. Όποιος με ξέρει καλά με φωνάζει Τσεττίνα ή Τσεττί· η μάνα μου με φωνάζει σκέτο Τσε, αν και συνήθως δεν με φωνάζει τίποτα. Αργότερα, ο κουρέας, ο κύριος Φοφό, με αποκάλεσε «σινιορίνα Βιτάλε»: παρίστανα ότι ήμουν συνηθισμένη στην προσφώνηση, αλλά, στην πραγματικότητα, με εντυπωσίασε. Γεννήθηκα τον χειμώνα του '39, λίγο προτού αρχίσει ο πόλεμος· η μάνα λέει πως εκείνη τη μέρα πλημμύρισε ο Πλάτανι και η μαμή άργησε να έρθει· όταν έφτασε ήταν μούσκεμα και είχε νεύρα. Η μάνα, καθώς προσπαθούσε να με γεννήσει, προσπαθούσε να ηρεμήσει και τη μαμή. Αλλά δεν ήταν

αυτός ο λόγος που αποφάσισε να μην κάνει άλλο παιδί, ακόμα κι αν ήμουν κορίτσι: ήμασταν φτωχοί και την είχαμε κουράσει.

Έχω τρεις αδερφές. Η μεγαλύτερη είναι η Φορτουνάτα — εμένα μου λες *Φορτουνάτα*: έχει παντρευτεί τον Αλβάρο, ένα όρθιο ζώον, κι έκανε μαζί του δυο παιδιά που του μοιάζουν. Όλοι έλεγαν ότι ο Αλβάρο κάνει θελήματα για κάποιον Ινιάτσιο Νάτολι απ' το Παλέρμο· για κάμποσο καιρό δεν το πολυπιστεύαμε, τώρα όμως το ξέρουμε με σιγουριά. Η δεύτερη αδερφή μου είναι η Ρουζού, που μένει ακριβώς δίπλα μας με τα δυο μωρά της — γέννησε δύο μωρά μέσα σε δύο χρόνια· μεγάλη ταλαιπωρία. Ο άντρας της ο Ορέστε είναι καλός άνθρωπος, αλλά εγώ δεν θα τον παντρευόμουν ακόμα κι αν ήταν ο τελευταίος άντρας στο νησί. Όταν το είπα στη Ρουζού, με θάρσισε με τη μυγοσκοτώστρα. Μαζί τους μένει και η πεθερά της, που αν ήταν δική μου πεθερά θα την είχα σφάζει· ή μάλλον θα την είχα δηλητηριάσει με ποντικοφάρμακο για να φανεί σαν ατύχημα. Η τρίτη στη σειρά είναι η Μανουέλα, που είναι αλλόκοτη — τουλάχιστον αυτό πίστευα μέχρι πριν από λίγο καιρό· τώρα έχω αλλάξει γνώμη για τη Μανουέλα και για πολλά άλλα πρόσωπα και πράγματα.

Λούκα Ντε Ματέις

Πέρασα τα παιδικά μου χρόνια μέσα στα ερείπια του σεισμού της Μεσσίνας. Η πόλη είχε γίνει ένας σωρός από μπάζα: πέτρες, σοβάδες, σπασμένες ρόδες από κάρα και θρύψαλα από αγάλματα, πέτρινα λιοντάρια και τερατόμορφες διακοσμήσεις κτιρίων· όλα σπασμένα και σωριασμένα στο χώμα. Κουφάρια ανθρώπων και ζώων, άταφα πτώματα πρησμένα μες στο θαλασσόνερο. Ό,τι δεν κατέστρεψε ο σεισμός το κατέστρεψε το παλιρροϊκό κύμα: η θάλασσα τραβήχτηκε πολλά μέτρα προς τα μέσα κι ύστερα τα νερά σηκώθηκαν και έσκασαν πάνω στη στεριά καταστρέφοντας τη Μεσσίνα όπως οι Ισραηλίτες έκαναν γης μαδιάμ τη χώρα των Μαδιανιτών. Οι νέοι έφυγαν· πήγαν στην Αμερική και στην Αυστραλία. Κι όσοι έμειναν έζησαν για πάνω από δέκα χρόνια σε αντίσκηνα ευχαριστώντας τον Θεό που είχαν γλιτώσει. Δεν περνούσε απ' τη χοντροκεφάλια τους να αναρωτηθούν τι είδους θεός ήταν αυτός που είχε στείλει τον σεισμό· και οι παπάδες —το συνειδητοποίησα πολύ αργότερα— προσπαθούσαν να μας πείσουν ότι ο Θεός είχε κάποιο περίπλοκο σχέδιο που ξεπερνούσε τις πνευματικές μας δυνάμεις· το φτωχό μας μυαλό δεν μπορούσε να το συλλάβει. Βρε, πού τα πουλάτε αυτά; Ε;

Δεν ξέρω αν ήταν η φτώχεια που έκανε τους ανθρώπους σκληρούς — δεν πιστεύω στις ψυχοποιητικές δυνάμεις της φτώχειας. Ξέρω όμως ότι οι μάνες χείρονταν όταν ένα απ' τα παιδιά τους φτερούγιζε στον Παράδεισο

αυτός ο λόγος που αποφάσισε να μην κάνει άλλο παιδί, ακόμα κι αν ήμουν κορίτσι: ήμασταν φτωχοί και την είχαμε κουράσει.

Έχω τρεις αδερφές. Η μεγαλύτερη είναι η Φορτουνάτα — εμένα μου λες *Φορτουνάτα*: έχει παντρευτεί τον Αλβάρο, ένα όρθιο ζώον, κι έκανε μαζί του δυο παιδιά που του μοιάζουν. Όλοι έλεγαν ότι ο Αλβάρο κάνει θελήματα για κάποιον Ινιάτσιο Νάτολι απ' το Παλέρμο· για κάμποσο καιρό δεν το πολυπιστεύαμε, τώρα όμως το ξέρουμε με σιγουριά. Η δεύτερη αδερφή μου είναι η Ρουζού, που μένει ακριβώς δίπλα μας με τα δυο μωρά της — γέννησε δύο μωρά μέσα σε δύο χρόνια· μεγάλη ταλαιπωρία. Ο άντρας της ο Ορέστε είναι καλός άνθρωπος, αλλά εγώ δεν θα τον παντρευόμουν ακόμα κι αν ήταν ο τελευταίος άντρας στο νησί. Όταν το είπα στη Ρουζού, με βάρεσε με τη μυγοσκοτώστρα. Μαζί τους μένει και η πεθερά της, που αν ήταν δική μου πεθερά θα την είχα σφάζει· ή μάλλον θα την είχα δηλητηριάσει με ποντικοφάρμακο για να φανεί σαν ατύχημα. Η τρίτη στη σειρά είναι η Μανουέλα, που είναι αλλόκοτη — τουλάχιστον αυτό πίστευα μέχρι πριν από λίγο καιρό· τώρα έχω αλλάξει γνώμη για τη Μανουέλα και για πολλά άλλα πρόσωπα και πράγματα.